

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, старшого викладача відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та криміналістичного забезпечення досудового розслідування інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України Бауліна Олега Вячеславовича на дисертацію Шелякіна Олександра Сергійовича за темою «Домашній арешт у кримінальному провадженні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. З вступом у дію Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі –КПК України) завдання, засади і порядок здійснення кримінального судочинства зазнали концептуальних змін, що позначилося і на системі запобіжних засобів, призначених гарантувати особисту присутність і належну поведінку підозрюваного під час проведення досудового розслідування та обвинуваченого в судових стадіях кримінального провадження. У цьому аспекті серед новацій кримінально-процесуального права з'явився інститут домашнього арешту. Стан реалізації норм зазначеного інституту уповноваженими суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності та забезпечення при цьому прав і законних інтересів особи вказує на наявність суттєвих розбіжностей у сприйнятті юристами, у тому числі науковцями, положень закону, що регулюють застосування цього запобіжного заходу..

На жаль, через недостатнє теоретичне з'ясування правової природи домашнього арешту вітчизна слідча і судова практика насичена фактами неправильного ініціювання стороною обвинувачення та ухвалення незаконних, необґрунтованих і невмотивованих процесуальних рішень про застосування ізоляційних запобіжних заходів.

Вх. №		2182	
14	08	20	19 р.
кількість аркушів:		9	
осн. док.		додаток	

Вказані факти суттєво применшують ефект від запровадження інституту домашнього арешту, нівелюють його мету та перекручують засади і призначення кримінального провадження, що в цілому на практиці призводить до зволікань і зайвих суперечок між службовцями кримінальної юстиції, чисельних скарг громадян та негативно позначається на авторитеті державної влади.

Проблеми визначення поняття, сутності і порядку застосування домашнього арешту були предметом уваги Г. П. Власової, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. П. Кучинської, Л. М. Лобойка, В. Т. Маляренка, В. В. Назарова, М. А. Погорецького, О. Ю. Татарова, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалової, В. П. Шибіка, М. Є. Шумила та інших науковців.

Незважаючи на те, що даному запобіжному заходу були присвячені дисертаційні дослідження А. Ф. Безрукава, Ю. Д. Москалюк, І. Л. Дідюк О. Н. Агакерімова, вони не могли враховувати усіх нових положень та ідей, спрямованих на врегулювання застосування домашнього арешту в кримінальному провадженні України, і на сьогодні багато питань, які обумовлені проблемами обрання, застосування та механізму виконання домашнього арешту в кримінальному провадженні залишаються недостатньо розробленими.

Якраз з'ясуванню проблем, пов'язаних із домашнім арештом на сучасному етапі розвитку вітчизняного кримінального процесу присвячена дисертація Шелякіна О. С., а отримані ним нові наукові результати у вигляді висновків з визначення правової природи і поняття домашнього арешту в кримінальному провадженні, розкриття підстав і процесуального порядку застосування цього запобіжного засобу, висвітлення статусу суб'єктів і характеристики процесуального порядку забезпечення виконання ухвали слідчого судді або суду про застосування домашнього арешту сприятимуть підвищенню дієвості та якості кримінально-процесуальної діяльності в Україні.

Таким чином, зазначена робота є актуальною, її мета і завдання полягають у визначенні поняття, порядку, та інших властивостей домашнього

арешту, розроблення й обґрунтування рекомендацій для підвищення його ефективності під час кримінального провадження, що становить значний інтерес для слідчої і судової практики, а отримані результати збагачують сучасні наукові знання про правову природу домашнього арешту в кримінальному провадженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затв. Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр., затв. наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275; Основних напрямів наукових досліджень та планів науково-дослідних робіт Національної академії внутрішніх справ на 2018–2019 рр., схв. Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (далі – НАВС) 27.12.2017 р. (прот.№28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НАВС 27.11.2014 р. (прот.№21) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Координаційним бюро Національної академії правових наук України (реєстр. № 1127, 2015 р.).

Емпіричну базу дисертації становлять результати узагальнення 300 ухвал слідчих суддів, судів про застосування, зміну, продовження та скасування домашнього арешту в Україні за 2015–2018 рр.; зведені дані опитування 150 осіб, зокрема 76 слідчих, 27 слідчих суддів, 12 прокурорів та 21 адвоката з Вінницької, Житомирської, Київської, Миколаївської, Одеської, Тернопільської, Черкаської, Чернівецької областей та м. Києва, що є достатнім для здійснення науково обґрунтованих висновків з досліджуваних здобувачем питань.

Дисертаційне дослідження вирізняється науковою новизною, оригінальним теоретичним осмисленням поставлених в ньому проблем та своєю практичною спрямованістю. Здобувач здійснив необхідний науковий аналіз історії становлення та розвитку вітчизняного інституту домашнього арешту, з наведенням періодизації його формування, розкрив правову природу і

визначив поняття домашнього арешту в кримінальному провадженні, висвітлив процесуальний статус суб'єктів при здійсненні домашнього арешту, охарактеризував підстави і процесуальний порядок застосування домашнього арешту, зміст процесуальних актів, які оформляються у зв'язку із застосуванням домашнього арешту, а також особливості прокурорського нагляду і судового контролю при застосуванні даного запобіжного засобу.

На основі аналізу чинного законодавства, слідчої і судової практики сьогодення та літературних джерел за темою дослідження автор висвітлює сучасний стан реалізації норм процесуального інституту домашнього арешту, а також обґрунтовує необхідність внесення змін і доповнень до чинного КПК України.

Викладений автором науково-аналітичний огляд теоретичних положень на поняття, сутність і порядок застосування домашнього арешту в кримінальному провадженні, дав змогу Шелякіну О.С. запропонувати власну авторську позицію у цих питаннях.

Дисертацію Шелякіна О.С. характеризує висока методологічна і загальнотеоретична культура, оригінальність теоретичних висновків, наукова новизна і обґрунтованість пропозицій.

Методологія дисертаційного дослідження базується на положеннях діалектико-матеріалістичного методу пізнання соціальних явищ та процесів, і таких спеціальних методів дослідження як історико-правовий, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичний, соціологічний. Комплексне застосування цих методів забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів.

Особливо слід підкреслити наукову обґрунтованість дисертації, що полягає в належній аргументованості положень, які запропоновані автором, на підставі аналізу висловлених іншими вченими думок з питань, що є предметом даного дослідження.

Здійснене автором викладення дисертаційного матеріалу дозволило зробити істотний внесок у вирішення комплексу проблем, що існують в слідчій та судовій діяльності і є пов'язаними із застосуванням домашнього арешту в кримінальному провадженні.

Слід відзначити наступні висновки та положення, обґрунтовані в дисертації: періодизація формування історії становлення та розвитку вітчизняного інституту домашнього арешту у кримінальному провадженні; визначення шляхів врегулювання правового статусу основних учасників правовідносин, що виникають і розвиваються у зв'язку із застосуванням домашнього арешту в кримінальному провадженні.

Основні теоретичні положення та висновки дослідження доповідалися автором на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях та круглому столі: «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Донецьк, 7 березня 2015 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.); «Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні» (м. Київ, 9 квітня 2016 р.); «На перетині мови і права» (м. Київ, 22 лютого 2017 р.); «Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України» (м. Київ, 29 листопада 2018 р.).

Основні положення і висновки дисертації, рекомендації та пропозиції автора опубліковані у в 10 наукових працях, серед яких чотири наукові статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, одна – в міжнародному науковому періодичному виданні, та п'ять тез доповідей на науково-практичних конференціях і круглому столі.

Текст автореферату цілком відповідає змісту дисертації. Наукові публікації автора з достатньою повнотою передають її зміст.

Особливу цінність та важливість для науки мають обґрунтовані автором теоретичні положення, що розкривають правову природу домашнього арешту в кримінальному провадженні, а також пропозиції дисертанта, які слід враховувати в сучасній нормотворчій і слідчій практиці. Результати

проведеного автором дослідження можуть бути використані як у діяльності слідчих, прокурорів, суддів, так і у вищих закладах юридичної освіти при вивченні курсу кримінального процесу та споріднених з ним спецкурсів, при підготовці методичних рекомендацій, а також у науково-дослідницькій роботі.

Дисертант проявив здібності аналізувати матеріал, виявив вміння робити узагальнення та вносити важливі пропозиції, які є потрібними і корисними для системи кримінальної юстиції України.

Віддаючи належне автору у глибокому дослідженні даної теми, слід, відзначити, що в роботі є окремі положення, які вимагають критичного ставлення.

Так, по-перше, у підрозділі 1.1 дисертації, що має назву: «Виникнення і розвиток домашнього арешту в кримінальному процесі України», поза увагою здобувача залишилося законодавство Австрійської імперії, яке діяло на території західних областей сучасної України, а також нормативні акти тимчасового уряду, УНР та інших державних утворень 1917-1921 рр., юрисдикція яких поширювалася також на центральну і східну частини та південь сучасної України (стор. 29 -33, 169 дисертації, стор.8, 13 автореферату).

По-друге, автор висловлюється щодо неможливості обрання домашнього арешту до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання 10 або більше років позбавлення волі, й пропонує доповнити частиною другою відповідного змісту ст.178 КПК України (стор. 20, 172 дисертації та стор. 6, 15 автореферату). З таким підходом погодитися важко, оскільки його основу складає безальтернативне (за законом, тобто *a priori*) застосування тримання під вартою лише через тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється чи обвинувачується особа, та передбаченого за нього покарання у разі ухвалення судом обвинувального вироку. Але цей підхід суперечить ідеї презумпції свободи, яка сформульована Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) в низці його рішень (у справах «Вітольд Літва проти Польщі», «Амбрушкевич проти Польщі», «Мамедова проти Росії», «Хайредінов проти України» та ін.) і полягає в тому, що позбавлення свободи є

настільки суворим заходом, що його застосування може бути виправданим лише у тому разі якщо інші, менш суворі заходи, були розглянуті й визнані недостатніми для забезпечення особистих і публічних інтересів. Тим більше, що у справі «Бузаджі проти Молдови» ЄСПЛ зазначив, що домашній арешт також являє собою позбавлення свободи і встановлюючи порушення ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначив критерії, за якими оцінюється законність тримання особи під вартою прийнятними стосовно періоду тримання заявника під домашнім арештом. З цього приводу необхідно дисертанту надати певні пояснення чи коментарі для більш чіткого уявлення його позиції.

По-третє, робота не позбавлена певної непослідовності автора у викладенні ним окремих положень. Наприклад, розглядаючи у підрозділі 3.1. обмеження, встановлені відносно підозрюваного, обвинуваченого під час застосування домашнього арешту та відповідальність за їх невиконання, здобувач на стор. 139 дисертації веде мову про те, що на підзаконному рівні, а саме у п. 3.4. Положення про порядок застосування електронних засобів контролю, затвердженого наказом МВС України від 09.08.2012 року № 696, втручання підозрюваного, обвинуваченого в роботу електронного засобу контролю з метою ухилення від контролю визначено як невиконання обов'язків, покладених на нього судом при обранні домашнього арешту. При цьому, складається враження, що даний наказ і затверджене ним Положення нібито є чинними. І лише далі за текстом дисертації, на стор. 154, у її підрозділі 3.2.2., в якому розкривається механізм контролю за поведінкою осіб, щодо яких застосовано домашній арешт із використанням електронного засобу контролю, вказано про скасування чинності вказаних відомчих актів за наказом МВС України від 08.06.2017 № 480 «Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю».

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Шелякіна О.С., оскільки вони не зменшують цілком приємного враження від проведеної ним і оформленої у відповідності до

основних вимог Міністерства освіти і науки України роботи, а також значущості отриманих наукових результатів.

ВИСНОВОК

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що своєю працею Шелякін Олександр Сергійович зробив певний внесок у розвиток сучасної теорії кримінального процесу, зокрема у формування наукового знання про інститут домашнього арешту, суттєво оновив доктринальне бачення проблем, пов'язаних із застосуванням домашнього арешту у кримінальному провадженні, посилив масив науково обґрунтованих рекомендацій з цих питань для використання у нормотворчій і слідчій, прокурорській та судовій практиці, а також у повній мірі проявив здібності проводити самостійні правові дослідження на монографічному рівні.

Ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що дисертація Шелякіна О.С. за темою «Домашній арешт у кримінальному провадженні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, є завершеною монографічною працею, яка виконана на належному рівні.

Вона містить результати проведених автором досліджень та науково обґрунтовані положення, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання з визначення правової природи інституту домашнього арешту в кримінальному процесі й розробленні науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення зазначеного інституту кримінально-процесуального права України та діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду з його практичної реалізації, що має істотне значення для кримінально-процесуальної науки, законопроектної та практичної діяльності органів кримінальної юстиції.

Отже, вона відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження

наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, Шелякін Олександр Сергійович, у повній мірі заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:

Старший викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та криміналістичного забезпечення досудового розслідування інституту спеціальної підготовки

Національної академії прокуратури України

кандидат юридичних наук, доцент

О. В. Баулін

Згідно з оригіналом

Начальник відділу
документального забезпечення

